

«Θεός αν είσαι ... γιατί δεν μας θητεύεις;»

ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ

● Του Σωτήρη Δεσπότη

Αναπληρωτή Καθηγητή Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών

εν υπήρξε περίοδος-χρόνος, ούτε κοινωνία-χώρος στη μεταπρωτική παγκόσμια ανθρώπινη ιστορία, η οποία δεν γνώρισε τον πόλεμο (π.) έστω ως δυνατότητα. Όσο υπάρχουν άνθρωποι στην ιστορία, υπάρχει και πόλεμος¹ στη διπλή του μορφή: τον εξωτερικό, και κυρίως τον ενδόμυχο, τον προσωπικό. Δεν υπάρχει όμως πόλεμος, όσο

υπάρχει Θεός. Στην αρχή και στο τέλος του Κόσμου δεν εντοπίζεται η κοσμογονική χαοτική μάχη μεταξύ του Καλού και του Κακού (όπως συμβαίνει στις ανατολικές θρησκείες), αλλά ο δημιουργός Θεός. Η ίδια η αρμονία του Σύμπαντος αποδεικνύει ότι όσο υπάρχει Θεός, ο οποίος όχι απλώς μας λυπάται, αλλά μας αγαπά (χωρίς να μας στε-

¹ Πτόλεμος < πάλλω το δόρυ-αγωνίζομαι, κοπιάζω.

ρεί από την ελευθερία), μπορεί κάποτε να υπάρξει ειρήνη. Τελικά ο πόλεμος δεν ανάγεται ούτε στον Θεό, ούτε στον κοινωνικό/ ταξικό τρόπο οργάνωσης του ανθρώπου (πατριαρχία), ούτε σε ένα συγκεκριμένο ιδεολογικό/ οικονομικό σύστημα (π.χ. στον καπιταλισμό). Δεν είναι το σύστημα, αλλά ο ίδιος ο άνθρωπος διχασμένος. **Αυτός** αποτελεί το **μέγα τραύμα** (Δοξαστικό του Εσπερινού της Κυριακής του Θωμά). Συνεπώς, όποιος θέλει να κατανοήσει το φαινόμενο του πολέμου, δεν πρέπει να αρχίσει τη μελέτη του από τις ιστορικές ή κοινωνικές παραμέτρους της ανθρώπινης δράσης, αλλά να εξιχνιάσει τη Σφίγγα της ιστορίας, τον ίδιο τον άνθρωπο και την ψυχοσύνθεσή του. Δεν έγκειται το πρόβλημα του πολέμου στο ποιος είναι ο Θεός, αλλά στο ποιος ή μάλλον πού βρίσκεται ο άνθρωπος. Και αυτό αποτελεί το αιώνιο αγωνιώδες ερώτημα του Θεού: *Αδάμ: ποῦ εἶ;* (Γέν. 3, 9).

Πίστεψαν πολλοί ότι εάν ο άνθρωπος γίνει πραγματικά άνθρωπος, και συνειδητοποιήσει τις θεϊκές δυνάμεις που κρύβει μέσα του, τότε πρώτον δεν θα έχει ανάγκη ένα θεό να τον λυπάται, δεύτερον θα μάθει να μη λυπάται αλλά να λατρεύει τον εαυτό του και τρίτον ίσως τότε να λυπάται τους άλλους. Η αγάπη, όμως, προς τον άλλον αλλά και προς τον ίδιο τον εαυτό, δε διδάσκεται από τη φύση και δεν κατακτάται με τον πολιτισμό. Η ίδια η μεταπτωτική φύση, παρά την αρμονία της, διδάσκει ότι «το μεγάλο ψάρι τρώει το μικρό», έτσι ώστε τελικά επιβιώνει στον πλανήτη το ισχυρότερο ζώο. Γι' αυτό και οι Έλληνες, παρατηρώντας το Σύμπαν, ισχυρίστηκαν ότι ο *Πόλεμος είναι ο Πατέρας των Πάντων*. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο όρος **βία** (εβρ. *hms*) παράγεται ακριβώς, όπως κι ο όρος *ζωτική δύναμη*, από ρίζα ινδοευρωπαϊκή, που σημαίνει **ζωή** (*βίος-βιάζομαι, vivo-vis*)²! Ο πόλεμος μάλιστα κατά παράδοξο τρόπο σφυρηλατεί την ενότητα και τη συνοχή, **την ειρήνη δηλ. μιας κοινωνικής ομάδας** κι αυτό διότι απαιτεί το συντονισμό και τη συλλογική επιστράτευση των χαρακτηρισμάτων της επικοινωνίας, της τεχνικής, του θάρρους και της αλληλοκάλυψης εκ μέρους όλων των μελών της. Το μοίρασμα προϋποθέτει την εφαρμογή νόμων, και όλα αυτά ευνοούν μια αρτιότερη κοινωνική οργάνωση. Η συνοχή λοιπόν μιας κοινωνικής ομάδας έχει ανάγκη τον

Η Δημιουργία του Κόσμου και η εκδίωξη από τον Παράδεισο. Giovanni Di Paolo, 1445, The Med

κοινό εχθρό, καθώς κάθε άνθρωπος και λαός που φοβάται συσπειρώνεται, όπως ο νευρωτικός, γύρω από τον εαυτό του. Ο ίδιος ο φόβος στην πρωτόγονη εποχή δεν πηγάζει από το μίσος, αλλά από τη **λατρεία του θύματος**³, καθώς η βρώση του σώματος (κρέατος) και η πόση του αίματος του θηράματος, αποσκοπούν στην υιοθέτηση των θεϊκών δυνάμεων και των ιδιοτήτων που αυτό διαθέτει. Ο ίδιος ο άνθρωπος από τη στιγμή που γεννιέται, συνειδητοποιεί ότι προκειμένου να επιβιώσει, πρέπει να πληγώσει αυτό που αγαπά. το στήθος της μητέρας του (που αποτελεί γι' αυτό το «δέντρο της ζωής»). Το ίδιο το κορμί του βρίσκεται σε ένα συνεχή αγώνα με το περιβάλλον και αυτός ο αγώνας αποτελεί σημείο ζωής. Ο πόλεμος βοηθά, επιπλέον, τη διασπορά των όντων και ιδιαίτερα του ανθρώπου. Χωρίς τον πόλεμο αφιλόξενες περιοχές, όπως η Ανταρκτική, θα ήταν ακατοίκητες.

Ο εκπολιτισμός, από την άλλη πλευρά, διαμέσου των αιώνων, όχι μόνο δεν οδήγησε στην παύση των πολέμων, αλλά αντίθετα στη βελτίωση των πολεμικών μηχανών και στρατηγικών σε τέτοιο βαθμό, ώστε ο θύτης πλέον να θανατώνει με **έξυπνα** όπλα, **μαζικά** και όχι ατομικά, χωρίς να αντικρίζει το θύμα και χωρίς να συνειδητοποιεί την

² Στη βία, όπου αρχικά βλέπουμε τη βάνωση καταστροφή, βιασμό, παραβίαση, πρέπει ακόμα ν' αναγνωρίσουμε και τη ζωτική δύναμη που τη γεννά και που, προκειμένου, να διατηρηθεί, τείνει να καταστρέψει την ίδια τη ζωή. Xavier Leon-Dufour, βία, ΑΒΘ (Λεξικό Βιβλικής Θεολογίας

ας) 178-183 (πρβλ. 837-842).

³ Πρβλ. E.Drewermann, *Die Spirale der Angst. Der Krieg und das Christentum*, Herder, Freiburg..., 1992, 292 κε.

τραγωδία που σκορπίζει τηλεκατευθυνόμενα, **αφ' υψηλού**. Με αυτή την ηθική κάλυψη, ο απρόσωπος πόλεμος αποκτά στις πολιτισμένες κοινωνίες μεγαλύτερο **βεληνεκές** και γίνεται εις το έπακρον επικίνδυνος. **Εξάγεται** (προσωρινά βέβαια) από τον πυρήνα του ανθρώπου και του λαού προς τα έξω, προς καθετί που χαρακτηρίζεται με στερητικό α: αλλόθρησκο, απολίτιστο, αλλοδαπό.

Επιπλέον ο πόλεμος στις προοδευμένες κοινωνίες γίνεται ακόμη πιο θανάσιμος, επειδή δε στηρίζεται στο **πρωτόγονο** δίκαιο του ισχυρού, αλλά **διαφημίζεται** (όπως και τόσα και τόσα προϊόντα) ως το θεάρεστο μέσον επιβολής της ηθικής, της θεϊκής δηλ. τάξης και του νόμου των «Υιών του Φωτός» της προοδευμένης Δύσης στη βάρβαρη Ανατολή, η οποία ανέκαθεν αποτελεί για τους Δυτικούς απειλή. Παρουσιάζεται ως ο μονόδρομος επιβολής μιας ανώτερης κουλτούρας και θρησκείας πάνω στους βαρβάρους και κάποτε ως εξανθρωπισμός τους. Ο ίδιος Θεός κυριολεκτικά **επιστρατεύεται** για να εξυπηρετήσει το συμφέρον του ανθρώπου, ακριβώς όπως και ο **άλλος** (άνθρωπος) θυσιάζεται για να διασωθούν (δήθεν) γενικά και αόριστα τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτό επιτυγχάνεται όταν καλλιεργηθεί η ψευδαίσθηση ότι ένας λαός έχει εκλεγεί από τον Ύψιστο για να αστυνομεύει τον πλανήτη Του και ότι ο πόλεμος αποτελεί θείκη επιταγή, όπως συνέβη και στην τελευταία σταυροφορία της Αμερικής εναντίον του Ιράκ. Εκείνες τις ημέρες τα ΜΜΕ σημείωναν ότι στο *Λευκό Οίκο*

η μελέτη της Βίβλου κατέστη υποχρεωτική και για όλους και όλες οι συνεδριάσεις άρχιζαν με προσευχή (Ελευθεροτυπία – 10/02/2003). Ο Φ. Σέιφερ επεξηγεί: **Οι Αμερικανοί [...] πιστεύουν ότι έλαβαν ένα είδος ειδικής κλήσης ή διαθήκης, η οποία τους τοποθετεί έξω από τους παραδεκτούς κανόνες της ιστορίας. Η αίσθηση των Αμερικανών ότι αποτελούν «ένα σχεδόν εκλεγμένο έθνος», όπως είπε ο Λίνκολν, έχει καλλιεργήσει τη μοναδικού τύπου λαϊκίστικη θρησκεία, η οποία είναι αποκομμένη από τις ιστορικές ρίζες του Χριστιανισμού, αφού είναι ένα κράμα αισθηματικής**

ουτοπίας, διεφθαρμένου Χριστιανισμού και δυτικού ορθολογισμού. Τα φιλοσοφικά της θεμέλια είναι ο ανθρωποκεντρισμός του διαφωτισμού, η συναισθηματολογία του ρομαντισμού, η ακρωτηριασμένη λογικοκρατούμενη θεολογία της μεταρρυθμιστικής και ο υλισμός του αποκαλούμενου αμερικανικού ονείρου⁴. Είναι γεγονός ότι ο σταυρός της θυσίας αντεστραμμένος μεταβάλλεται διαχρονικά στο καλύτερο όπλο εξουθένωσης του άλλου, όπως και οι ίδιοι οι Κανόνες της Εκκλησίας συχνά γίνονται και στην καθ' ημάς Ανατολή «κανόνια» κατάκρισης και λιθοβολισμού.

Συνεπώς η λύση στο πρόβλημα του π. δεν μπορεί να είναι ούτε φυσική, ούτε πολιτική, αλλά ούτε και ηθική. Τραγικό παράδειγμα ο διάσημος αγνωστικιστής συγγραφέας του *Πολέμου και της Ειρήνης* **Τολστόι** (1828-1910), ο οποίος εξέλαβε τους Μακαρισμούς ως ανελέητες επιταγές, τις οποίες οφείλει να εφαρμόσει κατά γράμμα. Με κάθε τρόπο διακήρυσσε-διαδήλωνε την ειρήνη, αλλά αποτύγχανε να συζήσει ειρηνικά στην ίδια στέγη με τη γυναίκα του, να συγχωρέσει αυτόν που ζει και υπάρχει κοντά του, τον *πλησίον* του. Οι εντολές του Ευαγγελίου δεν αποτελούσαν τους «φυσικούς» καρπούς μιας χαριτωμένης (από το Άγ. Πνεύμα) προσωπικότητας, αλλά άκαμπτες εντολές-πρέπει του Υπερεγώ και μια απέλπιδα προσπάθεια περιστολής του φόβου μέσω της τελειομανίας.

Από τα ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι **είναι**

⁴ Η συλλογή αυτή προέρχεται από το άρθρο του Α.Κ., *Η εμφάνιση ενός νέου μεσσιανισμού 'Ουκ εν τω πυρί ο Κύριος...'*, Εκκλησιαστική Παρέμβαση 86 (2003) 1.8.

αδύνατον ο άνθρωπος να λυπηθεί καταρχήν τον άλλον, εάν δεν λυπηθεί πρώτα τον εαυτό του, εάν δηλ. δεν συνειδητοποιήσει ότι αποστατημένος από τον Θεό, γίνεται *ή κτηνώδης ή δαιμονιώδης* και ότι ο πόλεμος αποτελεί μια ουσιώδη πτυχή **τού δράματος** στο οποίο έχει εμπλακεί η ανθρωπότητα. Αυτό αποτυπώνει ανάγλυφα ο αδελφόθεος Ιάκωβος, απευθυνόμενος μάλιστα στα μέλη της Εκκλησίας που κατά κόσμον διέθεταν παιδεία και σοφία (4, 1-8): *Από πού προέρχονται οι πόλεμοι και οι μάχες μεταξύ σας; Δεν προέρχονται απ' τις επιθυμίες σας για απολαύσεις, που εκστρατεύουν στα μέλη σας; Επιθυμείτε διότι δεν έχετε. Αντιπαθείτε και μισείτε, γιατί δεν μπορείτε να πετύχετε. Μάχεσθε και πολεμείτε. Δεν έχετε δε, γιατί δεν ζητάτε. Ζητάτε αλλά δεν λαμβάνετε, γιατί ζητάτε για κακό σκοπό, για να δαπανήσετε για τις ηδονικές σας επιθυμίες. **Μοιχοί και μοιχαλίδες!** Δεν γνωρίζετε ότι η αγάπη τού κόσμου (δηλ. των παθών και της υλικής ζωής) προκαλεί την έχθρα του Θεού; Οποιοσδήποτε κι αν θελήσει να γίνει φίλος προς τον κόσμο, γίνεται αντικείμενο έχθρας του Θεού. [...] Υποταχθείτε λοιπόν στον Θεό. Αντισταθείτε στον Διάβολο, και θ' απομακρυνθεί από σας. Πλησιάστε τον Θεό⁵ και θα σας πλησιάσει⁶.*

Τον εσωτερικό εμφύλιο σπαραγμό μεταξύ του νόμου του νοός και του νόμου της αμαρτίας που «ξυπνά» κυρίως με την εντολή «οὐκ ἐπιθυμήσεις» (Έξ. 20, 17) κυριαρχώντας στα μέλη κάθε «νομοταγούς» ανθρώπου που ζει όμως *χωρίς Χριστόν* (και όχι μετά του Χριστού) αποτυπώνει ανάγλυφα και ο Παύλος στη γνωστή «προσωπική εξομολόγηση» στο Ρωμ. 7. Σύμφωνα με την αρχαιολογική **ιστορία**

του καλλιεργητή Κάιν και του νομάδα Άβελ στη *Γένεση* (κεφ. 4), η αιτία τού πρώτου ανθρώπινου φόνου δεν αποδίδεται καταρχήν στο αίσθημα της στέρησης, της ζήλιας ή του ανταγωνισμού του ενός προς τον άλλο.

Ο Κάιν, η «εικόνα» τού Αδάμ, που έχει αυτονομηθεί από τη *γεννήτρια τής ζωής* από την επιθυμία του να γίνει θεός χωρίς τον Θεό, επιχειρεί με (τη) θυσία του, με τα (δήθεν) αξιόμισθα έργα του, να ελκύσει την απόλυτη εύνοια του Δημιουργού μοναδικά και αποκλειστικά για τον τραυματισμένο του εαυτό και να ξανακερδίσει έτσι το χαμένο παράδεισο. Τότε, όμως, είναι ακριβώς που ο άλλος, επιχειρώντας να επιτύχει τον ίδιο σκοπό (να **ανα-**

Εκκλησία Αγίας Μαρίας στη Βενετία

καλύψει την Εικόνα του), προβάλλει ως *κόλαση* - θανάσιμος εχθρός. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο όρος «φανατικός» προέρχεται από το λατ. *Fanaticus* (< *fanum*= ιερό, ναός) και σημαίνει τον *θεόληπτο που είναι κυριευμένος από ιερή μανία*, όπως οι ιερείς της Κυβέλης οι οποίοι κατά τη διάρκεια ιερού παραληρήματος αυτοτραυματίζονταν. Ο τρόμος /η τρομοκρατία τού (πνευματικού) θανάτου, την οποία έχει το «προνόμιο» να αισθάνεται μόνος ο βροτός από όλα τα έμβια όντα και μάλιστα από τη στιγμή της γέννας του και κυρίως η αίσθηση ότι ο ίδιος αποκομμένος από τον ομφάλιο λώρο από την πηγή της

⁵ Πρβλ. Ωσ. 12, 7: *Καὶ σὺ ἐν Θεῷ σου ἐπιστρέφεις ἔλεον καὶ κρίμα φυλάσσω καὶ ἐγγίze πρὸς τὸν Θεόν σου διὰ παντός.*

⁶ Πρβλ. Ησ. 29, 13. Ιερ. 23, 23: *Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι λέγει Κύριος καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρρωθεν.*

ζωής, είναι ταυτόχρονα και απορριμμένος από τον ίδιο τον Θεό και Πλάστη του, τον οδηγούν τελικά στην προβολή αυτών των συναισθημάτων στο συνάνθρωπο με ένα φονικό και συνάμα τραγικό τρόπο που περιγράφεται από τη Γένεση μονολεκτικά αλλά φοβερά δραματικά: *καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν* (Γέν. 4, 8). Ο ίδιος ο Θεός με το διάλογό Του προς τον Κάιν μετά το έγκλημα αποδεικνύει ότι εξακολουθεί να ελεεί και να αγαπά ακόμη και τον φονιά-ληστή, ο οποίος όντως έχει τη δύναμη με τη *μετάνοια* (ένα *Μνήσθητί μου* Λκ. 23, 42) χωρίς να επιτελέσει καμία «καλή πράξη» να γίνει ο πρώτος «θεολόγος» της Εκκλησίας. Το καταπληκτικό είναι ότι η Πόλη και ολόκληρος ο πολιτισμός της εφευρίσκονται από τον Κάιν ως ένα τείχος - κρυψώνας από το σκιαχτρο του θανάτου και την αληθινή απανταχού παρουσία του Θεού που **καταδιώκει** με το

Ο Πύργος της Βαβέλ (παράσταση)

έλεός Του (Ψ. 22 [23], 6). Η πρώτη πόλη *Ενώχ*, ευρισκόμενη τροπικά *κατέναντι* από την Εδέμ (Γέν. 4, 16), λειτουργεί ως υποκατάστατο του Παραδείσου. Αυτή η προσπάθεια αποκορυφώνεται στην από *συμφώνου ύψωση του Ζιγκουράτ/ του Πύργου της Βαβέλ* με την επιστράτευση των τελειότερων τεχνολογικών μέσων, προκειμένου, όχι καταρχήν να πολεμηθεί ο Θεός, αλλά να υποκατασταθεί το *ξύλο της ζωής* από ένα τεχνητό/ εικονικό κολοσσιαίο επίτευγμα *επικοινωνίας* και **αναφοράς**. Αυτό ενώ προορίζεται ως μνημείο Ομόνοιας και μέσον διαιώνισης του Ονόματος, τελικά μεταβάλλεται σε

φυγόκεντρο σύμβολο διάσπασης, διαπλοκής και πλήρους σύγχυσης των πρώην «εταίρων».

Πώς αντιμετωπίζεται ο πόλεμος στην Αγία Γραφή⁷; Στην Π.Δ.:

1. Δεν δεσπόζει ο απαθής Θεός - το είδωλο των φιλοσόφων, μια καθαρή ενέργεια, ένα κινούν ακίνητο Ον που μαγνητίζει τον έρωτα των πάντων αλλά το ίδιο παραμένει ανέραστο, αλλά ο προσωπικός Θεός των Πατέρων, της αιώνιας **Εξόδου (Προ-όδου** κατά την πατερική ορολογία). Αυτός επεμβαίνει στην Ιστορία, επειδή πραγματικά και όχι ελεεινά συμπάσχει με τον σκλαβωμένο, τον αδικημένο, τον αμαρτωλό. Επιθυμεί να απαλλάξει το πλάσμα Του από την λατρεία των ειδώλων (και ιδίως του εαυτού του) και την αμαρτία-ασθένεια που συνιστούν την πραγματική δουλεία και οδηγούν στον ουσιαστικό υπαρξιακό θάνατο. Έτσι ο Θεός *Σαβαώθ* (=Στρατευμάτων) δεν έγινε ποτέ βακχικός ή ερωτικός θεός. Ονομάζεται, όμως, **Θεός των πολέμων, μαχητής εκδικητής** (Ησ. 26, 11. 42, 13. 59, 17)⁸. Είναι ο **ζηλωτής Θεός** (ζήλος< είμαι ζεστός, βράζω. εβρ. **qinah**), ο οποίος δε φθονεί τον άνθρωπο, όπως συμβαίνει με την αρχετυπική περίπτωση του Δεσμώτη του Καυκάσου, Προμηθέα.

Η Δημιουργία του Κόσμου. Τοιχογραφία από το Βαπτιστήριο του Καθεδρικού Ναού, Πάντοβα Ιταλίας, 1376 μ.Χ.

⁷ Μ. Κωνσταντίνου, *Το ήθος του... Θεού, Σύναξη 84* (2002), 21-34. Πρβλ. K.Berger. *Wie kann Gott leid und Katastrophen zulassen? Quell Verlag, Stuttgart 1996.*

Απαιτεί από το **κατ' εικόνα** πλασθέν δημιούργημά Του και τον λαό Του την αποκλειστική προς τον Ίδιο *λατρεία*, όχι διότι την έχει ο ίδιος ανάγκη, αλλά επειδή αυτή συνιστά τον αποκλειστικό όρο διάσωσης της αξιοπρέπειας και της ελευθερίας του (ανθρώπου). Ο Θεός με τις διαθήκες Του (ουράνιο τόξο, περιτομή και κυρίως την Τορά) κτίζει γέφυρες, δημιουργεί σχέση, κοινωνεί με τους ανθρώπους. Η άλλη όψη της αγάπης Του προς τους καταπιεσμένους και τους αδικουμένους, φανερώνεται βέβαια στον άδικο ως οργή, **μίσος**⁹ και ζήλος.

2. Όπως ήδη επισημάνθηκε, ο κοσμικός πόλεμος μεταξύ των δυνάμεων του φωτός και του σκοταδιού-χάους δεν αποτελεί στην Π.Δ. την αρχή (το Prinzip) και το τέλος της δημιουργίας του παντός, όπως πίστευαν πολλές ανατολικές θρησκείες. Έν αρχῇ ἦν ὁ καλλιτέχνης ποιητής Λόγος, ο οποίος δημιούργησε και συντηρεί τον κόσμο με σοφία. Δεν συνιστά συνεπώς ο dualισμός της ύλης και του πνεύματος, της ψυχής και του σώματος, της φυσικής και της μεταφυσικής την ουσία του παντός, αλλά είναι η αγάπη του Θεού αυτή που συνέχει και τελειώνει (με τη σημασία όμως του τελειοποιεί) το Σύμπαν. Το ίδιο το Σύμπαν με την αρμονία του αποτελεί, σύμφωνα με τους Πατέρες, έναν ευαγγελιστή τής ειρήνης του Θεού. Η δημιουργία του Κόσμου από τον προσωπικό Θεό συνεπάγεται, όμως, ότι και τα 'δεινά' της Ιστορίας, έστω κι αν δεν τα ευδοκεί, τα παραχωρεί Εκείνος για παιδαγωγικούς και θεραπευτικούς λόγους. Στον Ησαΐα διακηρύσσεται το εξής παράδοξο: *Ἐγὼ ὁ κατασκευάσας φῶς καὶ ποιήσας σκότος. ὁ ποιῶν εἰρήνην καὶ κτίζων κακά. ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ ποιῶν ταῦτα πάντα* (45, 7). Όπως επισημαίνει η πρόωγη στείρα Άννα, ο Κύριος θανατώνοντας ταυτόχρονα ζωοποιεί, *κατάγει εἰς ἄδου καὶ ἀνάγει* (Α' Βασ. 2, 6. πρβλ. Δ' Βασ. 5, 7). Όποιοι συνειδητοποιεί αυτήν την αλήθεια δεν μπορεί παρά να ξεσπάσει με τον Παύλο στον ύμνο: *Ἦ βάθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ· ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο* (Ρωμ. 11, 33-36).

3. Ο πόλεμος στην Π.Δ. δεν είναι ποτέ **ιμπεριαλιστικός** ούτε μετατρέπεται σε **τζιχάντ** – σταυροφορία, σε μέσον επιβολής της γιαχβικής θρησκείας στους ξένους λαούς, αλλά αποσκοπεί στην εξασφάλιση

πατρίδας στους ταπεινούς και καταφρονεμένους. Επιπλέον πουθενά δε γίνεται στην Α.Γ. μνεία δολοφονιών ή βιασμών γυναικών ως μέσου επίδειξης δύναμης, όπως επίσης ποτέ δεν επιβραβεύεται η τακτική της καμένης γης (Δτ. 20, 19-20). Σε σύγκριση μάλιστα με αντίστοιχες περιγραφές θεών του περιβάλλοντος του Ισραήλ, όπως του Βάαλ, η παρουσίαση του Θεού ως πολεμιστή είναι άκρως συντηρητική. Τελικά ο **ζηλωτής** και σφαγέας των 450 «ιερέων της αισχύνης» Ηλίας συνειδητοποιεί ότι ο Θεός δεν αποκαλύπτεται σα θύελλα, σα λαίλαπα ή σαν σεισμός που ξεριζώνει τα πάντα, αλλά σαν *ήχος από ελαφρό δροσερό αεράκι* (*φωνή αύρας λεπτής Γ' Βασ. 19, 11 κε.*). Ο Δούλος του Κυρίου νικά θριαμβευτικά τη βία, ενώ την υπομένει θεληματικά (Ησ. 53). Στην ίδια τη Βίβλο δεσπόζει η προφητεία τής μετατροπής των μαχαίρων σε άροτρα (Ησ. 2)¹⁰, η οποία δεσπόζει στην είσοδο του κτηρίου των Ηνωμένων Εθνών.

Επειδή όμως σε αυτήν δεν είναι αποτυπωμένες ωραίες αλλά κενές ιδεολογίες, αλλά η τραγική πραγματικότητα του ανθρώπου, η παγκόσμια ειρήνη (αφού αυτή μόνο παγκόσμια μπορεί να υπάρξει), αποτελεί εσχατολογικό όραμα (ουσιαστικά μια ιστορική Ου-τοπία), η οποία θα συνοδεύσει την εξάλειψη της αμαρτίας. Η ίδια η ειρήνη δεν εκλαμβάνεται ούτε ως απουσία πολέμου (όπως στην αρχαιοελληνικό λεξιλόγιο), ούτε ως επικράτηση μιας σύννομης (μέσω της καταστολής) τάξης πραγμάτων (Pax), αλλά ως **Σαλόμ**, ως υγεία και σωτηρία (< σάω, σόζω = γίνομαι ακέραιος/ολοκληρωμένος), ως απόλυτη δηλ. προσωπική εσωτερική και εξωτερική αρμονία με τον Θεό, τον εαυτό, το συνάνθρωπο και τη φύση. Αυτή η υγεία προϋποθέτει την απάλειψη του καρκινώματος της αμαρτίας, που είναι διαδικασία οδυνηρή, αφού επιστρατεύεται η... μάχαιρα του ίδιου του Θεού. Γι' αυτό όντως στην Α.Γ. απαντούν χωρία, τα οποία ομιλούν για τον **πόλεμο του Κυρίου**¹¹, ποτέ όμως για **ιερό**/άγιο πόλεμο¹². Ο Γιαχβέ εξολοθρεύει τα πρωτότοκα της Αιγύπτου (Έξ. 12), απαιτεί ως **ανάθεμα** την Ιεριχώ (Ιησ. 7) και τίθεται επικεφαλής της μάχης (π.χ. Β' Βασ. 24). Επιδιοκμαζει την καταστρεπτική δύναμη του Σαμψών (Κρ. 15-16) και το ζήλο που φθάνει μέχρι το σημείο να σκοτώσει τον παραβάτη της Διαθήκης (Αρ. 15, 11). Το τελικό ζητούμενο

⁸ Οι ίδιοι οι προφίτες απέφυγαν να κατακρίνουν τον ιερό πόλεμο όσο την ειδωλολατρία και την πορνεία.

⁹ Πρβλ. Δτ. 12, 31. 16, 22. Αμ. 5, 21. Ησ. 1, 14. Μαλ. 1, 2 κ.ε.

¹⁰ Πρβλ. Ησ. 9, 4. 11, 6-10. 32, 17. Μιχ. 4, 1-5. Ωσ. 2, 20. Ζαχ. 9, 10. Ψ. 46, 9-10.

¹¹ Πρβλ. Α' Βασ. 18, 17. 25, 28. Ψ. 58, 9. 11. 137, 9. 110, 1. 6. 144, 1.

¹² Υπήρχε μάλιστα και Βιβλίο των Πολέμων του Γιαχβέ (Αρ. 21, 14) και όχι του Ισραήλ, καθώς κάθε νίκη αποδίδεται στη Βίβλο κατά βάση όχι στα ανδραγαθήματα του λαού, αλλά στη θέληση και στη συνδρομή του Θεού.

είναι η πίστη/εμπιστοσύνη στην παντοδυναμία του Θεού. Γι' αυτό και στον Ισραήλ δεν υπήρξε λατρεία ηρώων. Η ειδωλολατρική Χαναάν, η οποία προσφέρει τα βρέφη της θυσία στο Μολώχ και απειλεί να μεταδώσει το καρκίνωμα της αμαρτίας, αποτελεί μια παγίδα για τον Ισραήλ και πρέπει παραδειγματικά να εξοντωθεί (Δτ. 7, 1) για να μη μεταδοθεί το καρκίνωμα των ελκυστικών οργανιστικών τελετών (στις οποίες συμπεριλαμβάνονταν και η θυσία των βρεφών) στο σώμα του λαού, που ήταν προορισμένο να γίνει το φως της οικουμένης. Γι' αυτό και στο Δτ. 20, 16-18 προβλέπεται: *στις πόλεις των λαών που ο Κύριος ο Θεός σας, σας δίνει για ιδιοκτησία, κανένας άνθρωπος δεν πρέπει να μείνει ζωντανός. [...] Αλλιώς αυτοί θα σας μάθουν να κάνετε τις σιχαμένες τους πράξεις, αυτές που κάνουν στις λατρείες των θεών τους.* Η ίδια οργή του Θεού στρέφεται ενάντια στον ίδιο τον εκλεκτό λαό, όταν εκείνος αποσυνδέεται από τη Γεννήτρια της ζωής και αλληθωρίζει προς την αμαρτία. Πλήττει όλους εκείνους που αδικούν και εκμεταλλεύονται το φτωχό και τη χήρα. Και επειδή πολλοί διακρίνουν τον μοχθηρό Θεό της Π.Δ. από τον Θεό της Κ.Δ., δεν είναι άραγε και ο Θεός της Κ.Δ. εκείνος που επιτρέπει να πεθάνουν πάραυτα τα μέλη της νεοσύστατης Εκκλησίας, ο Ανανίας και η Σάφειρα (Πρ. 4) και μάλιστα για μη θεωρούμενη από εμάς **θανάσιμη** αμαρτία (πρβλ. Πρ. 13, 6-12); Ο θάνατος των Χανααναίων, όπως και αυτός του ζεύγους στις Πράξεις, ίσως απέβη μοιραίος για το σώμα, αλλά σωτήριος για το «πνεύμα» της Εκκλησίας που καλείται να γίνει *φως και αλάτι* αλλά και αυτών των ίδιων (πρβλ. τη συμπεριφορά του Παύλου στο Α' Κορ. 5, 5 ή στο Α' Τιμ. 1, 20).

Σχετικά με την ειρήνη και τον Πόλεμο στην Κ.Δ. πρέπει να σημειωθούν τα εξής:

1 Στην Κ.Δ. ο Θεός εμφανίζεται όχι απλώς να λυπάται, αλλά να αγαπά ως Αββά (= μπαμπάς) - Πατέρας. Στον πυρήνα της δεν βρίσκεται ο Υπεράνθρωπος που διψά/αγαπά τη δύναμη, αλλά ο Θεάνθρωπος, ο οποίος αποκαλύπτει ότι η απόλυτη δύναμη κρύβεται στην έσχατη αδυναμία της θυσιαστικής αγάπης.

Ο Σταυρός, όπου ο Ιησούς υπέστη τον πιο επώδυνο και επονείδιστο θάνατο, με την οριζόντια και την κάθετη διάστασή του, καθίσταται το σύμβολο της ειρήνευσης με τον Θεό καταρχήν (γιατί, όπως σημειώθηκε, αυτή είναι η αιτία του αρχέγονου φόβου του Άβελ από τον Κάιν) και το συνάνθρωπο, ο οποίος εθεωρείτο ως *ανταγωνιστής*. Στο Σταυρό ο Θεάνθρωπος, ανατρέποντας το ίνδαλμα του Υπε-

ρανθρώπου, σήκωσε τις ενοχές, τη μοναξιά και τον πόνο συντριβοντας της αναστάσεώς Του τον διάβολο και τον θάνατο του οποίου ο φόβος μεταβάλλει όλη τη ζωή σε *ένοχη δουλείας* (Εβρ. 2, 12). Στην περίπτωση έτσι του Ιησού ισχύει το πρωτόγονο πολεμικό σύνθημα: **ο θάνατός Σου Κύριε Ζωή μου**. Η ειρήνη δεν επιτυγχάνεται, συνεπώς, με την επανάσταση (η οποία όπως απέδειξαν οι δύο ιστορικά κορυφαίες εξεγέρσεις η Γαλλική και η Ρωσική ανακυκλώνει τη βία και μάλιστα με μεγαλύτερη ένταση) αλλά με την ανάσταση, γιατί μόνον μέσω αυτής νικάται ο **θάνατος**, που ουσιαστικά οδηγεί τον άνθρωπο στην εγωκεντρικότητα και στον εμφύλιο (εσωτερικό και εξωτερικό) σπαραγμό. Γι' αυτό και η Ειρήνη αποτέλεσε τον **αναστάσιμο** χαιρετισμό του Ιησού προς τους τρομοκρατημένους μαθητές. Ο Παύλος εισάγει τις επιστολές του με την ευλογία *Χάρις* (αντί του αρχαιοελληνικού *χαίρειν*) και *Ειρήνη*, η οποία εκπορεύεται από τον Θεό, ενώ προσδιορίζει την τελευταία (την ειρήνη) ως καρπό του Πνεύματος (Γαλ. 5, 22. μετά την αγάπη και τη χαρά)¹³. Η καυστική αγιοπνευματική εμπειρία της Πεντηκοστής (και όχι ο οποιοσδήποτε ανθρωπιστικός διαφωτισμός) είναι εκείνη που οδηγεί τελικά στην πρώτη αληθινά ειρηνική κοινωνία, την Εκκλησία, όπου τα πάντα είναι κοινά χωρίς βέβαια να είναι και ιδεατά. Για πρώτη φορά

ο όρος κομμουνισμός - (communis < con + munis < munus = καθήκον, εξουσία, υπούργημα) χρησιμοποιείται στο Πρ. 2, 44 (Βουλγάτα)¹⁴.

2 Ο Ι. Χριστός, η όντως ειρήνη, δεν ήταν ο ειρηνιστής εκείνος, που ήρθε να φέρει πάση θυσία την επιφανειακή ένωση και την ειρήνη του κόσμου. Δεν είναι τυχαίο ότι τα τέλη των αιώνων συνδυάζονται με την πρώτη Παγκόσμια Ειρήνη, τη Ρωμαϊκή, *Αύγουστου μοναρχίσαντος*. Μετά από μια πολυτάραχη εποχή εμφυλίων, ο Οκταβιανός Αύγουστος κατάφερε να ενοποιήσει τους λαούς και τις φυλές της Μεσογείου παρέχοντας μια ψευδαίσθηση αιώνιας ηρεμίας και ασφάλειας. Ο Ι. Χριστός, όμως, ως «σημείο αντιλεγόμενο» της Ιστορίας (Λκ. 2, 34), διαφοροποιεί την ειρήνη Του από την **Pax Romana**: *Ειρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν. μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία μηδὲ δειλιάτω* (Ιω. 14, 27). Ο Παῦλος, μάλιστα, ασκώντας κριτική στους κράχτες/διαφημιστές της πολιτικής ευημερίας που κομίζει μέσω της καταστολής και της στυγνής φορολογίας ο Πλανητάρχης-Καίσαρας και κάθε επίγεια Pax, επαναλαμβάνει στους Θεσσαλονικείς (Α' Θεσ. 5, 3) το χρησμό του Ιεζεκιήλ (13, 10)¹⁵: *ὅταν λέγωσιν· «εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια» (pax et securitas), τότε αἰφνίδιος αὐτοῖς ἐφίσταται ὄλεθρος, ὥστερ ἡ ὄδιν τῆ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ, καὶ οὐ μὴ ἐκφύγωσιν*. Τολμά μάλιστα ο Ιησούς, σε ένα ζηλωτικό περιβάλλον που ανέμενε την πυρπόληση των κατακτητῶν Ρωμαίων και των «ακάθαρτων» Σαμαρ(ε)ιτών, να διακηρύξει καθ' Οδόν προς το Πάθος και την Ανάστασή Του στο Λκ. 12, 49-53 τα εξής: *Πῦρ ἤλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθῃ; Βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι καὶ πῶς συνέχομαι ἕως ὅτου τελεσθῆ. Ἔτσι ἐνῶ οἱ ἄγγελοι ἐψάλλαν το καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ο Ηρώδης ἐσφαζε ἀθῶα νῆπια, καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Ι. Χριστοῦ, που μέχρι τότε ἀπολάμβανε τὴν ἡρεμία τῆς, υπέστη διωγμό, ἀφοῦ διασπάσθηκε ἡ ἐνότητα καὶ ἡ ὁμόνοια τοῦ κόσμου, ο ὁποῖος ἀπὸ συμφώνου ἀμάρτανε καὶ παρέμενε στὴν πλάνη. Χάριν τοῦ εὐαγγελίου τῆς Βασιλείας καὶ τοῦ Προσώπου Τοῦ, ο Ιησούς ο ὁποῖος εὐχεται στους μαθητὲς «Εἰρήνη ὑμῖν», λειτουργεῖ ὡς μαχαίρι, ὅπως ἐμφαση σημειώνει ο Ματθαῖος (10, 34-36), γιὰ τις θεμελιώδεις γιὰ τὴν ἀρμονία τῆς κοινῶνίας καὶ τῆς Pax Romana **οικογενειακὲς** σχέσεις πατέρα καὶ υιοῦ, τῆς ὁποῖας ἀναμενόμε-*

ταν να αποκαταστήσει ο επανερχόμενος προφήτης (Ματ. 3, 23). Η μαθητεία στον Ιησού και η μετοχή στη Βασιλεία Του απαιτεί την κατάρρευση του συμβατικού *Κόσμου*, ο οποίος βασίζει την ύπαρξή του στην ηδονή, τη δόξα και την κυριαρχία. Σύμφωνα με το σχόλιο του Ι. Χρυσοστόμου στο Μτ. 10, 34-36 (PG 57, 405), η ειρήνη είναι βλαβερή, όταν αποβαίνει **στην κατάλυση της αλήθειας**. Τέτοια είναι η πρόσκαιρη «κατά συνθήκη» ειρήνη των ληστών και των μοιχών, που κατόπιν εξελίσσεται σε μπούμερανγκ. Η ειρήνη στο ίδιο το ανθρώπινο κορμί πραγματοποιείται **ὅταν τὸ νεοσπκὸς** (το καρκίνωμα) **ἀποτέμνεται· ὅταν τὸ στασιάζον χωρίζεται**. Και αυτή είναι μια διαδικασία που προϋποθέτει χειρουργική επέμβαση και συνεπάγεται πόνο. Ἄνευ τῆς κοινῆς πίστεως στὴν ἀλήθεια, ἡ εἰρήνη ὄχι μόνο δεν ἔχει ἀξία, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἐπιβλαβῆς. **Ἡ εἰρήνη - ἡ ὁμόνοια δεν εἶναι, συνεπῶς, πάντα ἀγαθό:** *Κρεῖττων γὰρ ἐπαινετὸς πόλεμος, εἰρήνης χωρίζουσῃς Θεοῦ* (Γρηγόριος Ναζιανζηνός Ομ. 2.87. PG 35, 488C). Προηγείται ἡ ὁμοφροσύνη καὶ ἀκολουθεῖ ἡ εἰρήνη¹⁶. Στὸ Β' Κορ. 13, 11 σημειώνεται πρῶτα *τὸ αὐτὸ φρονεῖτε, εἰρηνεύετε, καὶ ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν* (πρβλ. Ρωμ. 12, 16. 15, 5. Φιλ. 2, 2. 3, 16. 4, 2). Στὸ Εφ. 4, 3. 13 οἱ πιστοὶ προτρέπονται νὰ σπουδάζουν νὰ τηροῦν *τὴν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης*. [...] *μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ*¹⁷.

3 Ο χριστιανὸς βιώνει αὐτὴν τὴν σταυροαναστάσιμη εἰρήνη στὸ μυστήριο τῆς **θείας Ευχαριστίας**, το ὁποῖο ἀποτελεῖ τὸ κατεξοχὴν μυστήριο τῆς Εἰρήνης. Σὲ αὐτὸ τὸ μυστήριο ἀνατρέπονται ἐκ βάθρων ὅλα τὰ συναισθήματα ἐκεῖνα που οδηγοῦν τὸν ἄνθρωπο στὸν πόλεμο. Ο ἄνθρωπος αἰσθάνεται ὅτι ἀγαπάται ἀπεριόριστα ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ὅτι ὁ ἴδιος δεν ζεῖ ἐν τάφῳ, ἀλλὰ **ἐκ τάφου**. Ἀποκτὰ τὴ δυνατότητα νὰ φάει καὶ νὰ πει ἀπὸ κοινού με ὅλους τοὺς χριστιανούς ἀπὸ τὸ ἴδιο Ποτήρι το Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ ἴδιου τοῦ Ι. Χριστοῦ ὡς φάρμακο ἀθανασίας καὶ ὄχι *ὄπιο εὐθανασίας*, αἰσθανόμενος πῶς θὰ ζήσει αὐριο αἰώνια καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ ζωὴ δεν σημαίνει ἀπλῶς ὑπαρξή, ἀλλὰ συνύπαρξη. Ὅπως σημειώνει ο Ε. Θεοδώρου οἱ

¹³ Πρβλ. ἐπίσης Β' Θεσ. 3, 16: *Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος τῆς εἰρήνης δῶν ὑμῖν τὴν εἰρήνην διὰ παντὸς ἐν παντὶ τρόπῳ, ὁ Κύριος μετὰ πάντων ὑμῶν*.

¹⁴ Ο σύγχρονος Γέροντας π. Ιωὴλ Γιαννακόπουλος τόνιζε ὅτι *εἰρήνη*

στον κόσμο δεν ἐπιτυγχάνεται με τὸ αὐτὸς τὰ ἔχει, διεκδίκησέ τα, ἀλλὰ με τὸ αὐτὸς δεν ἔχει. Πρόσφερε τοῦ τὰ πάντα.

¹⁵ Πρβλ. Ιερ. 6, 14. Μιχ. 3, 5.

ιδεολογίες προσπαθούν να μεταμορφώσουν τους κανόνες του παιχνιδιού της κοινωνίας, χωρίς να μεταμορφώσουν τους ανθρώπους. Ένα άριστο παιχνίδι με τους αρτιότερους κανόνες τινάσσεται, όμως, στον αέρα, εάν οι παίκτες είναι «άρρωστοι». Ο Χριστιανισμός διά των Μυστηρίων και της άσκησης μεταμορφώνει το κύτταρο της κοινωνίας, το νου και την καρδιά του ανθρώπου ώστε κατόπιν να αλλάξει και ο κόσμος. Ο κορυφαίος εβδομος μακαρισμός των ειρηνοποιών ως υιών του Θεού (Μτ. 5, 9-10), ακολουθεί τον μακαρισμό εκείνων που έχουν καθάρει το κάτοπτρο της καρδιάς τους και συνοδεύεται από την επαγγελία του πολέμου, του διωγμού και του ακατάσχετου μίσους από τον κόσμο και τον διάβολο. Αυτό το στοιχείο εξάιρεται και στο Ιω. 16, 33: ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε. ἐν τῷ κόσμῳ θλίβητε ἔχετε· ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον! Ο Ωριγένης μάλιστα προσθέτει το παράδοξο ότι όταν μας μισεί ο κόσμος, τότε παραδόξως εἰρήνην ἄγομεν (Κατά Κέλσ. 8.70).

4 Η ειρήνη, συνεπώς, του Ι. Χριστού προϋποθέτει τον αδυσώπητο πόλεμο όχι όμως ενάντια στον αμαρτωλό, αλλά στην αμαρτία και το διάβο-

λο. Αυτό αποτυπώνεται ανάγλυφα στο Εφ. 6, 10-20: Τέλος αδελφοί μου να ενδυναμώνεσθε από τον Κύριο και από την ισχυρή δύναμή Του. Φορέστε την πανοπλία (δηλ. τον πλήρη και βαρύ εξοπλισμό) του Θεού¹⁸, για να μπορέσετε να αντιμετωπίσετε τις πανουργίες του διαβόλου. Γιατί η πάλη μας δεν είναι με ανθρώπους, αλλά με τις αρχές, τις εξουσίες¹⁹, τους σκοτεινούς κοσμοκράτορες αυτής της ζωής, με τα πονηρά πνευματικά όντα, για την κατάκτηση των επουρανίων. Γι' αυτό φορέστε την πανοπλία του Θεού, για να μπορέσετε να αντισταθείτε κατά την πονηρή ημέρα και εκτελώντας όλα αυτά να αναδειχθείτε νικητές. Σταθείτε λοιπόν σε θέση μάχης, αφού (α) φορέστε στη μέση σας τη φαρδιά στρατιωτική ζώνη, την αλήθεια της αποκαλύψεως του Κυρίου²⁰, και (β) φορέστε το θώρακα της αρετής (που προφυλάσσει το στήθος και τα νώτα) και (γ) βάλετε στα πόδια σας σαν άλλα υποδήματα, την ετοιμότητα να διακηρύξετε το χαρμόσυνο μήνυμα της ειρήνης (!). Και μαζί με όλα σηκώστε (δ) τη μεγάλη επιμήκη ασπίδα της πίστεως, με την οποία θα μπορέσετε να σβήσετε όλα τα πυρίνα βέλη του Πονηρού. (ε) Λάβετε και την περικεφαλαία της σωτηρίας και (στ) το μαχαίρι (το κοντό ξίφος) του Πνεύματος, που εί-

¹⁶ Πρβλ. ΣΣάκκου, Η Έρευνα της Γραφής, Θεσσαλονίκη 1969, 25. αρχιμ. Ι. Κωστόφ, Οι Πατέρες της Εκκλησίας για τον Πόλεμο και την Ειρήνη, Αθήνα: Αποστολική Διακονία 1984, 26 κ.ε.

¹⁷ Σύμφωνα με τον Μ. Βασίλειο, η ειρήνη είναι καταρχήν η ευστάθεια του ηγεμονικού (Ομ. Ψ. 28. ΡΓ. 29, 305) και συνδυάζεται με την λύση των θορύβων του κόσμου και την απαλλαγή από τους

αόρατους πολεμίους.

¹⁸ Στρατιωτική ορολογία χρησιμοποιεί ο Π. στα χωρία Ρωμ 6, 13. Β' Κορ. 6 7. πρβλ. Α' Πέ. 4, 1. Πολυκ. 4, 1. Ιγν. 6, 3. Ποιμίν Ερμά 12.24 1. QM 6, 15) Βλ. Oerke, ThWNT 5, 300-15.

¹⁹ Πρβλ. Εφ. 2, 1. 3. 10. Ησ. 11, 5. 49, 2. 52, 7. 59, 17.

²⁰ Πρβλ. Εφ. 1, 13. 4, 21. Ησ. 11, 5

να ο λόγος του Θεού²¹. Και με κάθε είδος προσευχής και δεήσεως να προσεύχεσθε πάντα με την έμπνευση του Πνεύματος. Και γι' αυτό το έργο να αγρυπνείτε με κάθε επιμονή και παράκληση για όλους τους χριστιανούς. Και για μένα, για να μου δίνεται λόγος, όταν ανοίγω το στόμα μου, ώστε με θάρρος να γνωστοποιήσω το μυστήριο του Ευαγγελίου.

Σημειωτέον ότι αυτός ο «πολεμικός παιάνας» επισφραγίζει εκείνη την παύλεια «καθολική» επιστολή, την *Προς Εφεσίους*, η οποία κατεχοχρήν πραγματεύεται την διά του Ι. Χριστού επίτευξη της κοσμικής ειρήνης. Ακολουθεί αμέσως μετά τις οδηγίες που αναφέρονται στις κρίσιμες σχέσεις σκλάβων και κυρίων (6, 1-5)²², προκειμένου να διατρανώσει ότι η πάλη στο Χριστιανισμό δεν είναι ταξική, ούτε εθνικοαπελευθερωτική. Ενώ η κοινότητα του Κουμράν ετοιμαζόταν στην έρημο να διεξάγει μαζί με τα αγγελικά τάγματα τον Πόλεμο όχι μόνον εναντίον του Βελίαρ, αλλά και εναντίον των Ρωμαίων/Κιτταίων, ο Παύλος ξεκαθαρίζει ότι ο αγώνας μας δεν είναι εναντίον των κακών «αφεντικών» ή των «αμαρτωλών και άθεων δυναστών», αλλά μόνον εναντίον του διαβόλου, τον οποίο χαρακτηρίζει ποικιλοτρόπως, προκειμένου να τονίσει την επίγεια δύναμη και ποικιλομορφία του. Τα θεϊκά όπλα (από τα οποία απουσιάζουν οι περικνημίδες και το δόρυ) χωρίζονται μάλιστα σε δυο τριάδες. Στο τέλος κάθε τριάδος προβάλλει ένα **επιθετικό μέσον** (υποδήματα = ευαγγελισμός ελπίδας / μάχαιρα του Πνεύματος = **ρήμα** Θεού), κάτι που σημαίνει ότι ο Χριστιανός δεν αντιστέκεται στην αμαρτία παθητικά, αλλά ενεργητικά (δεξιά όπλα). Μόνον που αυτό το μέσον δεν σχετίζεται με τη βία αλλά με τη μαρτυρία/διακήρυξη του Λόγου-του Χριστού (και όχι του Αντιχρίστου), η οποία συνοδεύεται με μια ιδιότυπη **πορεία ειρήνης** εν μέσω πολέμου, αφού μόνον εάν πολεμούμε τον διάβολο, ειρηνεύουμε με τον Θεό. Ενώ μάλιστα παραδόξως απουσιάζει οποιαδήποτε αναφορά στην ελπίδα και ιδίως στην αγάπη²³, εξαίρεται στο τέλος η **επίμονη αγρυπνη προσευχή υπέρ όλων των αγίων**, η οποία συνιστά το μεγαλύτερο όπλο σε αυτόν τον ασύμμετρο αόρατο πόλεμο που διεξάγει ο χριστιανός. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε αντίθεση προς τον Χρυσό Κανόνα της Θρησκείας «ό,τι δεν θέλεις να σου κάνουν οι άλλοι,

να μην τον κάνεις και εσύ», ο Ιησούς διακήρυξε στην Κατακλείδα τής επί του Όρους Ομιλίας «ό,τι θέλεις να σου κάνουν οι άλλοι, αυτό να κάνεις» (Μτ. 7, 12). Στο ίδιο πλαίσιο, ο Ίδιος δεν πρότεινε απλώς παθητική αντίσταση κατά του Κακού (όπως ο Γκάντι) αλλά ενεργητική διακονία του εχθρού με **φιλότιμο**, όπως συνεχώς πρότεινε και ο σύγχρονος γέροντας πατήρ Παΐσιος.

Με όλες αυτές τις παραινέσεις καταπολεμείται η ενθουσιαστική εσχατολογία, η αντίληψη δηλ. ότι η εσχατολογική νίκη είναι τετελεσμένη και ότι η σωτηρία έχει ήδη επιτευχθεί. Όντως όλα τα όντα (και οι αγγελικές δυνάμεις) να έχουν υποταχθεί ήδη στο Χριστό (1, 19-22) και στο Σώμα Του την Εκκλησία (2, 5-6). Οι Χριστιανοί, όμως αξίζει (όχι πρέπει) και να αγωνιστούν και οι ίδιοι για να θριαμβεύσουν. Έτσι η ίδια η Εκκλησία χωρίς να μεταβάλλεται σε ένα κλειστό γκέτο αλλά όντας ανοικτή προς τον κόσμο (όπως δηλώνει και η εικόνα της Πεντηκοστής) είναι στο σύνολό της ταυτόχρονα στρατευομένη και θριαμβεύουσα. Τα ανωτέρω οδηγούν τον Χριστιανό, όχι καταρχήν σε αντιπολεμικές εκστρατείες προς τα έξω, αλλά σε μια ειρηνική πορεία προς τα μέσα. Το πρόβλημα του πολέμου δεν λύνεται απλώς με τραγουδάκια και συνθηματάκια «Θεός αν είσαι...», αλλά με την αέναη αγωνιώδη όχι όμως απέλπιδα προσευχή από τον προσωπικό Άδη 'Θεέ Πατέρα λυπήσου μας!' (**Κύριε Ιησού Χριστέ ελέησόν με**) και τη συνέπεια στο ραντεβού που μας δίνει ο Χριστός ιδίως στη σύγχρονη πολυπολιτισμική κοινωνία στα πρόσωπα των αλλοδαπών, πεινασμένων, φυλακισμένων, πασχόντων από AIDS... : *Ειρήνευσε με τον εαυτό σου και θα σου είναι ειρηνικός ο ουρανός κι η γη. Τρέξε να μπεις στο κελί της καρδιάς σου και θα δεις το κελί του ουρανού, γιατί ένα είναι και τα δυο και βλέπονται συγχρόνως δια μιας εισόδου, επειδή η σκάλα της Βασιλείας είναι κρυμμένη μέσα σου. Αναλογίσου διά ενδομύχου μελέτης και βαθιάς θεωρίας τις αμαρτίες σου και θα βρεις αναβάσεις στην καρδιά σου, διά των οποίων μπορείς να ανεβείς στην ουράνια Βασιλεία. [...] Μπορεί η εντός μας ευρισκόμενη Βασιλεία των ουρανών να μην δείχνει το όλο, αλλά όμως δηλώνει κτήμα παρόμοιο κι εάν αυτή η αίσθηση της Βασιλείας των ουρανών υπάρχει, υπάρχει και η νοερή ενέργεια του Αγ. Πνεύματος (Ισαάκ Σύρος, Κλίμαξ).* ■

²¹ Πρβλ. Ησ. 49, 2. Ωσ. 6, 5

²² Η υπακοή στους κυρίους, όπως επισημαίνεται στην αμέσως προηγούμενη ενόπτια, πρέπει να γίνεται με φόβο και τρόμο, χωρίς προσποιώσεις και υποκρισίες, ενώ η συμπεριφορά των κυρίων

να μην είναι απειλητική, αλλά να διέπεται από την επίγνωση ότι υπάρχει δικαιοκρίτης Κύριος στον ουρανό.

²³ Πρβλ. ΑΘεσ. 5, 8: *ήμεεις δὲ ἡμέρας ὄντες νύφωμεν ἐνδυσάμενοι θώρακα πίστεως καὶ ἀγάπης καὶ περικεφαλαίαν ἑλπίδα σωτηρίας.*